

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 39 Fylke: Rogaland
 Tilleggsspørsmål nr. Herad: Bjerkreim
 Emne: Høgtidsmat med famili-fester Bygdelag: Øvrebygdi
 Oppskr. av: T. Auströndal Gard:
 (adresse): Vikeså G.nr. Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

A. Födseleu.

1. So langt attende, som det er segjande sequer - og sikkert endå lenger attende; hev dit vore vis, at kona til neere skyedfolk ^{og} frammar, hev hore sengjamat åt harsekkona.

2. Regelen var at dei kom elkelvis. Men hörde dit seg slik, so slog gjerne ²⁻³ kone som hadde noko lang veg seg saman.

3. Nokon slik uttale er ùrjemt

4. Det var ingen regel med det, men dei drygde gjerne eit par dagar etter födseleu.

5. Det var aldri nokon som bar sengemat meir enn ei gang.

6. Frå gammalt av var det jamt grunn-graut kott i naysils mjölk. Attåt denne grauten hadde dei gjerne 4-5 lefser.

7. Fell burt

8. I eldre tid vart sengjamatun altis boren i ein ambar, som var laga særskild til dette, og hadde fett lak med meir og mindre krot på. Men hidi si äydarborn noq på desse ambrane, og ein rakker dag var dei ikkje meir, og vart ikkje

erstatte med nye. I nyare tid hev dei brukte ymse "ilot" som hövde å berre grønt i

9. All mat som vart ^{og vert} boren til børselkona vart kallar dei "sengjemat".

10. Regelen var at kona sjølv ~~skulde~~ skulde gå, men der det ikkje var noko kona eller ho var sjuk eller på ein eller annan måte ikkje slapp frå, kunde ho senda dotteri eller tenest-gjenta med sendingi

11. Me meit ikkje av, at anannen noko gang hev bore fram sengjemat.

12. Dei som kom med sendingkast, i gamle både i eldre eller nyare tid, skulde sjølosagt altio trakterast. Fyrr kaffien var komen i bruk, koka di mykje ølost, attåt fem di lefse med gome og drank. Skikken var den same anten det var gutt eller gjenta

13. Nei, dette hev aldri vorte kalla gjestebod. Dei kom enkelvis og var ikkje hedde og noko anna namn på dette ein "å gå med sengjemat" kjemmer me ikkje til

14. Ukjent.

15. I eit slikt høve var skikken noko annorleis; men di fem sengjemat desse og.

16. Det er ikkje godt å bidfesta når denne skikken, med innsyn til Kvaslags mat, det vart brukt til sengjemat. Musketet hev gjenge fyrr seg i eit større antal år og hev i nokon mån fylgt overgangen frå naturalkushald til pengelushald.

Under naturalkushaldet vart det berre

nyttat mat avla og tillaga på garden. ~~og~~
 I slutten av åttankindroåret vart
 megarne her i bygdi sopass utvinnla at
 det let seg gjerast nyttat hest og kjerra til
 transport av varer. Dette førde med seg, at
 det tok til, smått iteid, å verta kjøpt
 ymse matvarer. Med tinsyn til sengematen
 tok det no til å verta sume som istaden
 for mjölkegraut no laga graut av sago,
 rosin og svesker. Og istaden for lefse
 brød eller kaker steikt i ovn. No
 for tidi er sengematen laga av so
 mange "delikatesser" og kaker av ymte
 slag, at eg greider ikkje å setja nokon
 norm.

17. 18. Wjennut her.

19. 20. Däpsselskapet heitte og heiter "barsöl"
 og dei som var med ~~heite~~ var fedrene.

21. Fedrene gav alle fadder-gåvar.

Frå eldre tid og framver var desse
 gåvorne ymse klær og barnesty, no
 her det til desse gåvorne helst vorte
 nytta ymse sylvsaker eller og pengar
 22. Ho som ber barnet, gjev helst
 den drygaste gåva.

23. I den tid då lensmannen "las
 upp" på kyrkjebakken var det slik at
 kyrkjealmügen ikkje tok på heinvog
 so snart. Dei slagga og helste på kjen-
 ningar og venner, og slag av eingod-
 prat med gadffolk og so lydde dei på
 kva lensmannen hadde å lesa upp. Dei
 var innim i hüsene og fekk seg ei
 rjomekalla eller ein kaffitar. Dei som
 i denne fidi hadde born til døpus, dei hadde

med seg so anstikke mat, at dei bad inn slektingar og venner av Kyrkjefolket til mat og kaffi i det huset der dei var vande å ta inn. No før tidi kjem folk frå kyrkja og stig inn i bussar og bilar og dei er heime strakst. I barns-olgarden hev dei no ligge kokka, som skal dekkja eit reint festlegt aniddagsbord med 3-4 slags ethermat. Fædrene og nære slektingar er gjester og dei vert verande hürtuver kvelden, og før so eit anältio til fyrr dei dreg heim. Andre dagen er det alle som hev kome med sengjemat, som vert innbedne, og dei som vil vera aller gramaste hev 3. dagen ingdamen i gramelaget til gjestebod. Dette siste med gjestebod i 3 dagar, vil sne vana er eit meiningsløst blaffe som vil døy ut av seg sjølv stragst

B. Fødselsdag.

24. Svar til a. b: Nei.

25. Fødselsdag vert ikkje høgtida for andre enn folk, som når ein sær høg alder. I slike høve vert gjerne ein del venner, slektingar og kjemte innbedde.

26-27. Fell hürt. 28. Fell hürt

29. I seiner tider hev dei i ymse huslyder laga ei kaka med lys på, når borni hev fødselsdag

C. Konfirmasjon.

30. Det var ingen som i eldre tider høgtida nokon fødselsdag, Konfir-

31. No hev högtidingi av Konfirmasjonstagen vorte til skikk, og denne högtidingi tok til innlag i 1930 åri.

32. Mere slett og vermer og grannane på garden

33. Det er ingen regel med sending

34. Alle som er innbedde gjer gåvor til Konfirmanten. Disse gåvorne kann vera pengar, eller eit og anna brunnsting som Konfirmanten hev hugnad av.

35. Nokon særeigne retter eller kakor kjemmer one ikkje til, men anaten og heile stellet er i flottaste laget.

D. Bryllup.

36. Han som skriv dette hugsar ikkje til slike gamle festaröl, men one veit at i fyrstvingen av 1800 talet vart slike festaröl kaldne.

37. I eldre tider var det no fyrst og framst desse 3 dagas brüdløipi, og anaten dei brüka i desse lagi var heim-avla og heimelaga. Mykje heimebrygt öl vart drückne upp, og dersom dette ölet ikkje var altfor sterkt so folki vart drückne og laga brök, so hadde dei det svært gildt.

Og no? ja no er det slutt med dei gamle brüdelogi, og dei lagi dei no hev, når dei gifter seg, dei er so famandvorne, at det er mest berre namnet same att.

Brüdløips-folki ~~#~~ møtest i Kyrkja på ettermiddagen so er dei saman resten av dagen og natti. Det vert mest berre å sitja med bordet og eta og

maten er framifrå på alle vis. Det er
 mest berre ungdom som vert bedde i dei
 nye brüdläup, og det er svært dyrt å vera
 brüdläups-gjest for brüdegårerne er svære.
 38. Brüdläups-gjesterne kom til brüd-
 läups-gården vanlegt inn torsdag nat
 Kvelden. So snart gjesterne var sanda
 skulde dei tilbords. Maten no var öl-
 ost med lefsa gome og draule. Til dette
 måltidet hadde dei altio klippfisk. Det
 var og skiver av "stomp" og mjölk tider
 som ikkje lika ölast. Seinare på Kvelden
 var det mjölkgraut. Inn morgonen var
 det, ikring 1850, Kaffi med skiva lefsa og
 gome draule. Inn fredag skulde nigsle
 gå fyre seg, og i den tidi var det berre
 ei kyrkja i bygdi. Frå övre bygdi og til
 Bjerkreim er det $2\frac{1}{2}$ norsk mil. Det var
 ikkje köyveveg og dei som skulde vera
 med til kyrkja måtte rida eller ga tilfods.
 Dei lånte saman hestar, so mange dei
 kunde få tak i, anen likenel vart det på
 som kunde vera med til kyrkja. Seinast
 i 10 tidi låut dei avtao, for dei trong tidi
 skulde dei nå heimatt tilkvelds. Fyrr dei tok
 avtao åt dei kolleskål, dette er vattringla
 skoren sund i söt varm mjölk. Inn
 Kvelden når dei kom att, åt dei nousmaten
 Dette var ^{tüchka} sänekjot kott med süppa, attåt
 hadde dei poteter og lefschröo. Til Kvelds
 var det graut risengrynsgraut og mjölk
 Saurdag var maten det same. Inn
 søndags fekk dei til mat fyrr dei reiste
 reiserellingene. Graut kott av mjölk
 og risengryn kallast brüdegrauten og

og måtte ikkje saknast i noko brüdläup

39. Her ^{i Bjerkreim} er det ikkje snakk um sending, Her spør dei um ^{Kor} stor reitla den og den hadde. Mære skyesfolk hadde 40 lefser eit fat med gome eller draule og dertil ein brüdetopp eller kaka. Andre reidde 25-30 lefser dertil gome eller draule.

40. Både smör og lindel av lefserne var pynta. Lefserne med muss færga sükkergötter

41. Her i bygdi var det brüdi som bød til brüdläup, og kom det noko iver so brüdi ikkje kunde utföra bedingi, so tykte folk at dei ikkje var skikkeleg bedne.

Det var skikk at alle gardsfolk, som vart bedne, sende eit sänelär til brüdläupsgarden.

42. Er svara på.

43. Reitla tok gjesterne med seg og levera henne til dei som stelte, fyror dei gjekk inn i hüset

44-45 fell hürt.

46. Ho som stod for matstellet i eit brüdläup, hadde og med kokingi å gjera. Denne kokingi ilag med müs-anori i brüdläupshüset, var det som ordna med heimattsendingi, "la i korgi" som det heiter.

47. I dei seinste 25 åri hev det ikkje vorte halde noko 3 dagars brüdläup.

48. I seinare hev det hendt at eit par brüdläup hev vorte haldne på hykotel

49. Dei som ikkje hev brüdläup, reiser til prestegarden og vert vigde

50. Dei som ikkje held brüdläup

IV.
hev etter skikken her ikkje rett på
nokon brudlaupsgåva. Men me veit
at nore skyløfolk hev sendt gåvor
likewei.

51. Dette er ein skikk som ingen
hev teke i bruk til denne tid.

E. Gravöl

52. Dei seeraste av ætti til og med systlin-
born. Likeveit gramlaget. Det var ein
mann eller kvinna som gjekk til di ein-
skilde og ba di til gravölet.

53. Gravölet varde berre ein dag, og
ingen kjemmer til noko anna. Frå di
ärste gardarne i Bjerkreim er det nver
2 gamle mil. Nar det seinhaistes og imer
laüt nokk di som var med til kyrkja
fjerna seg i å yvernatta på vegen heim.
Gravöls folk fekk mat med det same
di kom, og so fekk di annat stragst
fyr di reiste til kyrkja. So hadde di
annat med seg og åt på Bjerkreim. Hus
kvelde, nar di kom att, fekk di kjöt og suppa
og til kvelds ritengrypsgräut.

54. Maten vart eten ved langbord i
stova.

55. Mei

56. Mei Houüdmältidit var kjöt, og på
denne tidi bruka di Kjöbmältidit mör.

57. Tingen kjemmer til at nokon hadde
so små hus, at di laüt hava gravölet
ütanüm heimen.

58. Gjesterne hadde altis reitla med seg.

59. Ukjent

60. Tinkje tale ün.

61. Noko slikt kjemmer one i Nye Ål

62. Som fyrr fortatt, hev det ikkje vore vis her i bygdi med å halda gravferds-gilde oneir um 1. dag. Men det er andre ting som gjer skilnad på fyrr og no. Det som stemm mest i augo er skilnaden på å ferdast. Fyrr laut gravferd-folki ferdast til føds, og når dei so hadde ei likbære å føra med seg, desse lange arilene, og på aftast dårleg veg, so kann alle skyna at det røynde på. No er det kyrkja i åvre bygdi og alle kjører i bil eller buss. Fyrr var det ikkje vis at presten var med i gravferd, no er han med i pretek jordfestingi, fyrr var ^{dette} ikkje gjort fyrr første gudstenest etter gravferdi. I seiner tider hev det no vorten vis at folk som ikkje er bedde møter fram på kyrkjegarden med gravleggjing. Og er det ~~no~~ nokon kvinna eller mann som dei særskilt vil heidra, so fører dei båra inn i kyrkja, og her hev ^{dei} so ei høgtidsstund med talar og kransepåleggjing.

63. Etter innlag 1880 hev det ikkje vore eit einaste gravferd der det hev vore sverra rusedrykk av noko slag.

64. Mei.

65. Sjølve formi for gravferdi er innlag det same som fyrr. Same folki vert soleis bedde. Måltidene er soleis, stortsett, dei same. Gjesterne ber reitla med seg, men det dei syter er oneir etter tidi no, ja. Heile maten er oneir etter notidi.

66. Er svara på tidlegare.

67. Mei

68. Savidt eg kjerner til, hv ikkje nokon
til denne tid, bedt gjesterne til gravferd
på skrifleg vis.

69. Skal one setja nokor^{tid} då folk her
i bygde tok til å setja dødsmeldingar
i dagpressa, so trur eg one Kjernsamling
mora ste ves å segja: ikring hundraårs-
skiftet.

70. Mei. 71. Savidt eg veit er det ingen

72. Det er likeins med forsdagen.

73. Fell hürt 74. Fell likeins hürt.

75. Gjennom dagpressa

E. S.

Emnelista nr. 40 kann eg
ikkje svara på, då eg ikkje hev kjern-
skap til none av det det spørst om

Emnelista nr. 39

er ned skrevi med ei gang utan kladd,
difor alle desse rettingarne i teksten